

TOMMY HANSSON:

Yttrandefrihet på undantag under Vietnamåren

Varför blev bilden av Vietnamkriget så ensidig i svenska massmedia? Berodde det på att FNL-anhängarna byggt upp en effektiv propagandaapparat i Sverige under perioden 1965–75? Eller var det extremvänsterns infiltration av press och etermedia i mitten på 60-talet som gjorde att endast bilden av Vietnamkriget som ett befrielsekrig mellan det kämpande vietnamesiska folket och den världskapitalistiska hydran USA gällde som den riktiga? Efter vittnesmålen om nuläget i landet av båtflyktingar och Amnesty International borde tiden vara mogen för en omprövning och ett erkännande av att det var fel att så ensidigt stödja kommunisternas krigföring.

Fil kand Tommy Hansson var 1972–74 verksam vid Vietnamesiska Utrikesföreningen i Stockholm som bla gav ut Nyhetsinformation från Vietnam.

”De vänsterliberala intellektuella är ofta beredda att stödja och försvara allehanda extremistiska och till och med terroristiska grupperingar i sitt land och i hela världen, om de bara skyltar med att de är ’vänster’. Samtidigt fördömer man skarpt dem som inte solidariserar sig med denna inställning och beskyller dem för konservatism och reaktionära tänkesätt. Detta utgör en oerhörd fara för mänskligheten.” (Andrej Sacharov, Mitt land och världen, Stockholm 1975).

Ovanstående citat från den sovjetiske fredspristagaren kan utgöra en lämplig inledning till en tillbakablick på Vietnamopinionen i Sverige, vilken just inte utmärkte sig för objektiv klarsyn. Det är vidare knappast något djärvt påstående att hävda, att den sammantagna västerländska opinionen mot Förenta staternas engagemang i Vietnam och Indokina utgjorde en bidragande orsak till den kommunistiska segern i april 1975.

Tio år har passerat sedan de nordvietnamesiska stridsvagnarna rullade in i Saigon och vänstertotalitära regimer upprättades även i Laos och Kambodja. Omvärlden är inte okunnig om vad som hänt sedan dess. Den intryckspladdade och Oskarsbelönade filmen *The Killing Fields* är det senaste viktiga dokumentet över den kambodjanska Khmer Rouge-regimens illdåd, vilka kostat uppemot miljonen människors liv. Karaktären av samhällsomvandlingen i Vietnam har blivit uppenbar genom vittnesmål av hundratusentals sk båtflyktingar medan Amnesty International uppmärksammat omvärlden på att ca 6000 samvetsfångar i dag sitter inspärrade i avlägsna delar av Laos.

Ett decennium efter det som i väst-

världen kallats Indokinas fall skulle man mot ovan beskrivna bakgrund kunna förvänta sig en omprövning av opinionsbildningen mot det amerikanska engagemanget. Delvis har detta skett, framförallt i USA, där synen på Vietnam-veteranerna förändrats i positiv riktning under senare år. Att döma av det som under året skrivits i svensk press i anledning av tioårsminnet av Indokinas fall, synes emellertid ingen betydande omvärdering av hållningen i konflikten ha skett – det är en träffande beskrivning Mats Johansson ger i Svenska Dagbladet den 17.5.1985: "Nu som då ligger historieskrivningen fram till 1975 i stort i händerna på dem som accepterade grunden för den faktiska utvecklingen; Nordvietnam hade rätt att erövra Sydvietnam."

Sannolikt är de som under åren för Vietnamkonflikten sympatiserade med Nordvietnam och FNL i dag intresserade av att inte låta det som verkligen skett efter det kommunistiska maktövertagandet framträda i all sin tydlighet. Därmed vill opinionsmakarna rädda sitt ansikte.

Ett exempel på denna hållning gav författaren och FNL-sympatisören Sven Lindqvist uttryck för vid sitt anförande vid Svenska freds- och skiljedomsföreningens stora Afghanistandemonstration i Stockholm i mars. Lindqvist jämförde Vietnam och Afghanistan och menade, att gerillakampanjerna i dessa länder var helt jämförbara: båda riktade sig mot supermakter. Denna analog är emellertid felaktig. Faktum är, att de afghanska frihetskämparna står på samma sida som de amerikanska soldaterna gjorde i Vietnam – båda bekämpade den sovjetiska imperialismens intressen.

I det följande kommer uteslutande opi-

nionsbildningen i anslutning till Vietnamkonflikten att beröras.

Olof Palme valde sida

En bidragande orsak till att kommunisterna kunde ta makten i Vietnam och hela Indokina var, vilket är ett erkänt faktum i dag, den ensidiga debatten och opinionen i västvärlden, enkannerligen i USA. Nordvietnameserna förstod på ett mästerligt sätt att utnyttja kanalerna till västliga media och lyckades på så sätt, steg för steg, isolera och misstänkliggöra Sydvietnams regering och USA:s hjälp till denna. Samtidigt utmålades Nordvietnam och dess frontorganisation i söder, FNL eller Viet Cong, i enbart ljusa färger.

FNL-anhängarna lyckades under perioden 1965–75 bygga upp en effektiv propagandaapparat i Sverige. Begynnelsen var blygsam. De första äggkastande och fönsterkrossande ungdomarna framträdde som ett samhällets parias, och detta inte helt utan orsak – vänsterdemonstranternas metoder var till stor del utomparlamentariska och byggde på intolerans mot oliktankande. Den första större manifestationen ägde rum med den sk Vietnamveckan i oktober 1966, under vilken författaren Sara Lidman framträdde med att bli kalla den amerikanske försvarsministern Robert Mac Namara för "mördare". Ungefär vid denna tid startade extremvänsterns infiltration av massmedia.

I slutet av november 1966 förhindrade FNL-anhängare en delegation från Sydvietnam att komma till tals i Stockholm och Uppsala. Detta skedde genom att man reste sig upp och sjöng Internatio-

nen. Senare vandaliserade FNL-aktivister Sydvietsnams kontor på Heimdalsgatan i Stockholm, en åtgärd som öppet försvarades av FNL-gruppernas ledare i Sverige. Det bör understrykas att De Förenade FNL-grupperna i vårt land vid denna tid var uttalat kommunistiska – ingen hemlighet gjordes av, att opinionskampen för Nordvietnam och FNL var ett led i kampen för ett socialistiskt Sverige.

I början av 1970-talet förändrades situationen, främst beroende på KFML:s (nuvarande SKP:s) avtagande inflytande. I stället fick FNL-grupperna en mer sympatisk framtoning, där också borgerliga personer kunde delta.

En viktig draghjälp för den svenska Vietnamopinionen kom i och med den socialdemokratiska regeringens uppslutning på kommunistisidan.

Den 30 juli 1965 hade Olof Palme som tillförordnad utrikesminister hållit ett uppmärksammat tal i Gävle, där han i något förtäckta ordalag kritiserade USA. Och den 20 februari 1968 kom Nguyen Tho Chyan, Hanois ambassadör i Moskva, till Stockholm. Han mottogs av utrikesminister Torsten Nilsson och gick under sitt besök sida vid sida med statsrådet Olof Palme i en fackeldemonstration, anordnad av Svenska kommittén för Vietnam.

De väckte en viss uppmärksamhet att Palme deltog i en manifestation, där deltagarna skanderade "USA-mördare", "Tage och Geijer, Lyndons lakejer" m m.

Ensidig bild

Socialdemokraten och fd riksdagsmannen Ture Nerman gav 1966 ut boken

Sverige på glid, vilken var en skarp kritik mot vänsterrörelsen och dess metoder. Boken blev något av en inspirationskälla för en opinionsrörelse mot Vietnamvänstern, och Kommittén för ett fritt Asien bildades med Bertil Häggman, en konservativ skribent, som en av initiativtagarna. Kommitténs syfte var att genomföra en motoffensiv riktad mot Vietnamrörelsen. Genom påtryckningar mot riksdagsmän och andra politiskt verksamma kom inledningsvis en ganska intensiv debatt till stånd, och vänsterns inriktning och metoder belystes kritiskt.

Ur Kommittén för ett fritt Asien utgick 1967 Demokratisk allians, en omdiskuterad organisation som efter några års verksamhet dock var alltför misskrediterad i massmedia för att kunna utträta något av värde. Följden blev, att endast bilden av Vietnamkriget som ett befrielsekrig mellan det kämpande vietnamesiska folket och den världskapitalistiska hydran USA kom att gälla som riktig i svenska media. Debattörer, vilka företrädde bilden av USA som garant för frihet och demokrati mot kommunistisk expansionism och som framställde Sydvietsnam som ett bättre alternativ för Vietnams folk än den totalitära socialismen, avfärdades oftast som "kalla krigare", "reaktionärer" eller "fascister".

Det säger sig självt att sådana stämningar icke uppmuntrade en fri och öppen debatt. Tvärtom måste Vietnamåren i den svenska opinionsbilden sägas vara ur demokratisk synvinkel mörka år, där yttrandefriheten sattes på undantag.

Sverige var förmodligen ett extremfall i västvärlden, men symptomen var vitt spridda, inte minst i Förenta staterna. Ett utmärkt vittnesmål om den opinions-

mässiga situationen i USA är romanen *The Spike* (New York 1980), författad av Newsweekredaktören Arnaud de Borchgrave och konfliktanalytikern Robert Moss. Romanen handlar om journalisten Bob Hockney, vilken inleder sin karriär som en naiv korstågsfarare för "demokrati" i en radikal tidskrift. Ett besök i Sydvietnam omvänder dock Hockney från dennes salongsbolsjevism, och han börjar i stället arbeta på att i journalistisk form avslöja den sovjetiska underrättelsetjänsten KGB. Detta leder till att många dörrar stängs för honom i det massmediala USA.

FNL-granat dödade 32 barn

Gör man en lidelsefri utvärdering av Vietnam-och Indokinaopinionen kan det vara svårt att förstå hur ensidigheten till slut kunde bli så stor. Självfallet kan man lätt begripa att människor engagerar sig mot krigets omänsklighet, och förvisso är en betydande del av Förenta staternas åtaganden i Indokina värd att kritisera. Massakern i Song My och terrorbombningarna av Hanoi och Haiphong utgör här bara en liten del av det som kan påtalas.

Men varför kom kritiken av den andra sidans göranden och låtanden så helt i skymundan? Efter kommunisternas makterövring i norra Vietnam 1954, efter Vietnams självständigblivande, upprätthållades en skoningslös diktatur med Ho Chi Minh som kultfigur. En tvångskollektivisering av jorden genomfördes, vilken kostade närmare 100 000 bönder livet. Hundratusentals hamnade i fängelse, medan omkring en miljon nordvietnameser flydde till Sydvietnam.

Det kunde alltså ej ha varit obekant för någon vilket slags regim som fanns i Hanoi. När sedan stridigheterna kom igång använde de nordvietnamesiska trupperna och deras allierade i FNL terror som en självklar del i den sk befrielsekampen. Det finns gott om exempel på motsvarigheter till Song My – ett sådant är Dak Song 1967, där FNL:s eldkastare brände ner en hel by vilken vägrat ställa sig under gerillans förmyndarskap. Terrorns kulmen inföll under Tetoffensiven 1968, under vilken i den gamla kejsarstaden Hué ett beräknat antal av minst 3 776 civilpersoner mördades av kommunistisidan (Broekmeijers *Röd terror i Vietnam*, 1972).

När det vidare tillkännagavs att i Stockholm en "världskonferens om situationen i Vietnam" skulle äga rum i Stockholm under tiden 29–31.3.1974, kom meddelandet att en FNL-granat den 9 mars hade skjutits in i en skola full med barn i Sydvietnams Mekongdelta, 32 elever uppgavs ha dödats, medan 34 elever och en lärare sårades. Denna händelse uppmärksammades i svenska media blott i notisform.

Övermänsklig uppgift

Frågan om, varför bara den ena sidans grymheter i kriget rönnte uppmärksamhet i svenska massmedia, är retorisk. Svaret är, att extremvänstern genom en intensiv och skicklig bearbetning av press och etermedia lyckades få till stånd en oerhörd ensidighet som helt förryckte den verkliga bilden av vad som tilldrog sig i Vietnam och Indokina. Något av en slutpunkt för detta agerande blev namnsamlingen vid årsskiftet 1972–73, då

även moderata samlingspartiet under-tecknade ett upprop för en "bred manifestation för fred i Vietnam", tillkommet på initiativ av socialdemokraternas parti-sekreterare Sten Andersson.

Naturligtvis räcker inte vänstervridningen av massmedia i väst som förklaring till, att USA började dra tillbaka sina trupper från Vietnam efter fredsuppgörelsen med Nordvietnam 1973, därmed banande väg för den föga ärofulla flykten från Saigon våren 1975. Opinionsen var en viktig del av slagfältet, men inte den enda. Den nordvietnamesiske generalen Van Tien Dung framhöll tex som sin åsikt i sina memoarer, att den nordvietnamesiska styrkan i förening med Saigons svaghet och USA:s tvehågsenhet var det som gav Hanoi segern. FNL var endast ett skådebröd, ett redskap för det nordvietnamesiska kommunistpartiet Lao Dong. Mycket viktigt var också det stöd som kom Hanoi till del från Kina och Sovjet.

Det bör framhållas, att Förenta staterna hade en hart när övermänsklig uppgift att klara ut när det gällde att framställa den sydvietnamesiska regimen som en rumsren allierad. Familjen Ngo upprättade ett slags katolsk nepotism med Ngo Dinh-Diem i spetsen som regeringschef. Brodern Ngo Dinh-Nhu var chef för hemliga polisen, medan Ngo Dinh-Thuc var ärkebiskop i Hué. Regimen Diem utvecklade sig till att bli en terrorregim, som särskilt undertryckte buddhisterna, vilka därefter närmade sig FNL. Med amerikansk hjälp eliminerades så småningom Diem, men ingen av de påföljande sydvietnamesiska ledarna Nguyen Cao Ky eller Nguyen Van Thieu

förmådde rubba den allmänna bilden av regimen ("Saigonjuntan") som en korrupt diktatur.

Biståndet

Vietnamrörelsen i Sverige hade, sammanfattningsvis och detta alldeles bortsett från Saigonregimens och den amerikanska administrationens svagheter, en skrämmande förmåga att förvränga verkligheten. I ett framskridet stadium hade man sympatisörer i alla riksdagspartier. Genom de massmediaresurser som stod till förfogande kom så gott som all bevakning av kriget att bestå i ett upprådande av amerikanska och sydvietnamesiska krigsföretag. De amerikanska bombplanen gick efter alla hundratals ensidiga TV-reportage och nyhetsbilder in i allmänhetens medvetande som själva onskans symbol.

Idag borde dock såväl allmänhet, massmedia som ledande debattörer vara mogna för en omprövning och erkänna att det var fel att så ensidigt stöda kommunisternas krigföring. Att ideologiskt medvetna kommunister icke kan tänkas ompröva sin hållning är dock en självklarhet.

En omvärdering borde slutligen också leda fram till en allmänt ändrad syn på Sveriges bistånd till det kommunistiska Vietnam, som desslikes genom biståndet kan frigöra resurser för bekrigandet av Kambodja. Ett indragande av Vietnam-biståndet skulle innebära den definitiva omvärderingen av krigsledningen i Nordvietnams kommunistparti och FNL:s roll i konflikten.